

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ФЕЩЕНКО ЮЛІЯ ВІТАЛІЇВНА

УДК 342.9

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПАТРОНАТНОЇ СЛУЖБИ В СУДАХ УКРАЇНИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпро – 2026

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Приватному вищому навчальному закладі «Університет сучасних знань».

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор

Миронюк Роман Вікторович,

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри адміністративного права і процесу.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Коломоєць Тетяна Олександрівна,

Запорізький національний університет,
декан юридичного факультету;

доктор юридичних наук

Яромій Іван Васильович,

заклад вищої освіти «Львівський університет бізнесу і права»,
доцент кафедри адміністративного права
і процесу юридичного факультету.

Захист відбудеться 27 червня 2026 р. о 09.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у загальній бібліотеці Дніпровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Науки, 26).

Автореферат розіслано 25 травня 2026 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Василь Березняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. З 2015 року національне законодавство України перестало визначати правовий статус патронатних службовців у безпосередньому зв'язку з державною службою, що призвело до концептуальної невизначеності та фрагментарності правового регулювання забезпечення діяльності цієї категорії працівників судів. Станом на кінець 2024 року загалом по Україні в місцевих та апеляційних судах штатна чисельність посад помічників суддів становила 6785 посад, з яких фактично обіймали посади помічників суддів 5509 осіб, що не перевищувало кількості штатних посад суддів (7976). Цей факт свідчить про наявність дефіциту працівників патронатної служби, що негативно впливає на ефективність функціонування судів в Україні, є проявом прихованих негативних тенденцій у сфері адміністративно-правового забезпечення діяльності патронатної служби в судах України.

Запровадження судової реформи з 2016 року торкнулися не тільки нових стандартів судочинства, а й висвітили проблемні тенденції у вітчизняній доктрині патронатної служби, що супроводжуються багатьма правовими прогалинами, загострили застарілі проблеми, пов'язані з неналежним рівнем матеріального забезпечення патронатних працівників у системі судових органів України, відсутністю стабільних гарантій реалізації їх соціальних та професійних інтересів, що постійно висвітлюється самими патронатними працівниками в соціальних мережах, відображається у їх позовних заявах до органів судочинства та обговорюється на науково-практичних заходах юридичною спільнотою.

Зазначені проблеми правового регулювання та фактичного стану справ при здійсненні патронатними працівниками своїх повноважень і розвитку їх кар'єри зумовлюють потребу в проведенні теоретико-правового аналізу наукових позицій, експертної оцінки наявного порядку проходження патронатної служби в судах України та формулювання науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення її адміністративно-правового забезпечення.

Дослідженню теоретико-прикладних аспектів доктринального змісту поняття «патронатна служба», відмінностей її правового статусу від державної служби; аналізу проблем правового регулювання та організаційного забезпечення діяльності патронатних працівників різних органів публічної влади присвятили свої наукові праці такі вчені, як: Л. Р. Біла-Тіунова, В. П. Бойко, Г. С. Буга, В. В. Васильківська, Р. З. Голобутовський, М. П. Запорожець, А. А. Іванищук, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, К. С. Крамський, С. Г. Кузьменко, Є. В. Курінний, О. І. Лавренова, О. Д. Лазор, О. Я. Лазор, Р. В. Миронюк, Д. В. Приймаченко, Я. М. Сандул, І. С. Стафійчук, Н. О. Холоденко, І. Г. Юник, О. С. Шеремет та інші. Конкретизовані висновки та пропозиції в аспекті формування вітчизняної

доктрини патронатної служби в Україні містять дисертаційні роботи О. І. Костишева «Адміністративно-правовий статус патронатної служби міністра» (2015 рік) та В. А. Панчука «Адміністративно-правовий статус помічника судді в Україні» (2018 рік). Цими вченими були досліджені базові характеристики, притаманні правовому статусу окремих посад патронатної служби в органах публічної влади України.

На рівні окремих монографічних досліджень не було проведено наукового пошуку змісту та особливостей адміністративно-правового забезпечення діяльності патронатних працівників в судах України в сучасних умовах кризи кадрового та фінансового забезпечення судової влади, окупації окремих територій України, поточної судової реформи та проведення конкурсів для заповнення вакантних посад суддів, які потребуватимуть помічників, а також в умовах дії режиму воєнного стану.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію підготовлено з урахуванням положень Пріоритетних напрямків фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, передбачених п. 1.2 розділу I, зокрема щодо вдосконалення інституційних механізмів адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, а також забезпечення реалізації принципів верховенства права, справедливості та рівності перед судом. Робота також узгоджується з основними напрямами та пріоритетами подальшого удосконалення законодавства України про судоустрій, що визначені у Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженій Указом Президента України від 11.06.2021 № 231/2021.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертації полягає у розкритті особливостей адміністративно-правового забезпечення діяльності патронатної служби в судах України, виявленні його суперечностей, прогалин, розбіжностей із потребами функціонування судів в сучасних умовах та формулювання напрямів удосконалення.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації поставлено й вирішено такі основні завдання:

- з'ясовано концептуальну сутність патронатної служби як виду публічної служби в судах України, що відрізняє її від державної служби;
- визначено нормативно-правову основу та організаційні засади функціонування патронатної служби в судах України;
- систематизовано етапи становлення вітчизняної доктрини патронатної служби в судових органах України та визначено сучасні тенденції її модернізації;
- охарактеризовано адміністративно-правовий статус помічника судді як патронатного службовця;
- з'ясовано особливості правового регулювання діяльності додаткових помічників суддів як працівників патронатної служби;

– розкрито особливості адміністративно-правового статусу наукового консультанта судді Конституційного Суду України як працівника патронатної служби;

– виокремлено досвід окремих країн світу щодо правового регулювання та організаційного забезпечення роботи в судах на посадах, що виконують функції патронатної служби;

– узагальнено недоліки адміністративно-правового забезпечення діяльності патронатної служби в судах України та запропоновано відповідні напрями вдосконалення організаційного та правового характеру.

Об'єкт дослідження – сукупність суспільних відносин, що виникають у зв'язку з діяльністю патронатної служби в судах України.

Предмет дослідження – адміністративно-правове забезпечення діяльності патронатної служби в судах України.

Методи дослідження. Методологія дослідження адміністративно-правового забезпечення діяльності патронатної служби в судах України ґрунтується на комплексному використанні системи методів наукового пізнання, що дозволяє забезпечити повноту, системність та об'єктивність дослідження. *Діалектичний метод* використано для розкриття концептуальної сутності патронатної служби як виду публічної служби в судах України, конкретизації її ознак та ключових положень (підрозділ 1.1). *Системно-структурний метод* застосовано для систематизації нормативно-правової основи та організаційних засад функціонування патронатної служби в судах України (підрозділ 1.2). *Історико-правовий метод* застосовано для встановлення генези правового регулювання та визначення етапів становлення вітчизняної доктрини патронатної служби в судових органах України (підрозділ 1.3). *Формально-юридичний метод* використано для здійснення характеристики адміністративно-правового статусу помічника судді як патронатного службовця (підрозділ 2.1); для з'ясування особливостей правового регулювання діяльності додаткового помічника судді як працівника патронатної служби (підрозділ 2.2); для розкриття змісту адміністративно-правового статусу наукового консультанта судді Конституційного Суду України як працівника патронатної служби (підрозділ 2.3). *Порівняльно-правовий метод* дозволив порівняти українську модель адміністративно-правового забезпечення патронатної служби в судах із моделями, що застосовуються в інших країнах (підрозділ 3.1). *Методи аналізу та синтезу*, а також метод правового моделювання використано під час узагальнення недоліків адміністративно-правового забезпечення діяльності патронатної служби в судах України та формулюванні пропозицій організаційного та правового характеру з його вдосконалення (підрозділ 3.2).

Нормативну основу роботи становить Конституція України та закони України, інші нормативно-правові акти, міжнародні нормативні документи, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, які регулюють

діяльність працівників патронатної служби в судовій системі України.

Емпіричну базу дослідження становлять судові рішення судів першої та другої інстанції, Верховного Суду, Конституційного Суду України, узагальнення судової практики, систематизовані в рішеннях Верховного Суду, офіційні документи, практичні матеріали, статистичні дані органів публічної влади, результати моніторингу сфери правосуддя, проведеного суб'єктами аналітичної діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційна робота є одним із перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці монографічних наукових досліджень адміністративно-правового забезпечення діяльності патронатної служби в судах України з урахуванням модернізації вітчизняної концепції патронатної служби в сучасниках умовах кризи кадрового забезпечення органів правосуддя.

За результатами виконання поставлених завдань сформульовано низку висновків, положень, рекомендацій теоретичного і практичного спрямування, запропонованих особисто здобувачем, зокрема:

уперше:

- систематизовано ознаки, що ідентифікують патронатну службу в судах України як самостійний вид публічної служби та сформульоване відповідне авторське поняття: це публічна служба, оплачувана за рахунок державного бюджету, здійснювана на професійній основі з виконання функцій консультативно-дорадчого, організаційно-інформаційного та експертно-аналітичного забезпечення діяльності патрона-судді службовцями, що призначаються на посаду в особливому порядку без конкурсного відбору, які перебувають у прямій функціональній залежності від патрона, не наділені владно-розпорядчими повноваженнями, а їх проходження служби строк перебування на посаді та припинення трудових відносин обумовлені легітимністю обіймання посади патроном-суддею;

- запропоновано визначення правового статусу як патронатного працівника наукового консультанта судді Конституційного Суду України як тимчасового професійного зв'язку фахівця у сфері права із судом, заснованого на строковому трудовому договорі, укладеному за процедурами, що передбачають пряму залежність від волі патрона судді, зміст професійних прав та обов'язків якого спрямовано на виконання доручень судді щодо здійснення аналізу законодавства, практики його застосування, наукових джерел для забезпечення патрона-судді актуальною інформацією у справах конституційного провадження та створення необхідних умов для ефективного здійснення суддею своїх функціональних повноважень;

- обґрунтовано напрями удосконалення адміністративно-правового забезпечення патронатної служби в судах України, а саме: внесення змін до Закону України «Про судоустрій та статус суддів» через доповнення його главою 3-1 «Патронатна служба в судах» розділу XI «Організаційне

забезпечення діяльності судів»; ухвалення окремого Закону України «Про патронатну службу в Україні», розробка підзаконного акта «Положення про патронатну службу в судах України», типових посадових інструкцій помічника та додаткового помічника судді єдиних для всієї судової системи;

удосконалено:

– наукові підходи щодо уточнення змісту поняття адміністративно-правового забезпечення діяльності патронатної служби в судах України як процесу досягнення стану упорядкування за допомогою організаційних та правових інструментів суспільних відносин, що виникають між патронатними працівниками, суддями, державними службовцями апаратів судів та іншими суб'єктами системи правосуддя, для створення оптимальних умов для максимальної ефективності патронатної служби в судах України за ключовими критеріями;

– положення щодо організаційно-правових заходів підвищення ефективності патронатної служби в судах України за низкою ключових критеріїв: належна система добору на посади патронатних працівників, що заснована на професійних досягненнях, а не суб'єктивній думці патрона; зважені механізми професійного навчання, адаптації, стажування патронатних працівників; достатній рівень мотивації, перспективи розвитку професійної кар'єри; справедлива оплата праці; кадрова стабільність і належна укомплектованість штатів; якісне матеріально-технічне забезпечення судів; високий рівень навичок використанні інформаційних технологій та інструментів; ефективна управлінська та організаційна спроможність;

– наукові підходи щодо розуміння адміністративно-правового статусу додаткового помічника судді та визначення кола проблемних питань, зумовлених відсутністю визначення на законодавчому та теоретичному рівнях чіткого співвідношення статусів, прав і обов'язків основного та додаткового помічників судді; методики розрахунку навантаження судді, яка б давала йому право на додаткового помічника судді; посадових інструкцій додаткових помічників суддів; критеріїв розподілу навантаження між основним та додатковим помічником судді; методики підрахунку показників роботи додаткових помічників суддів та їх зв'язок із оплатою праці; конкретизації статусу судді, який має право вносити подання про звільнення додаткового помічника судді;

набуло подальшого розвитку:

– узагальнення іноземних типологій та моделей посад аналогів патронатної служби в судах: як стажування на різних етапах побудови кар'єри у сфері права (Канада, Велика Британія, Німеччина, Фінляндія, Індія); як самостійної професійної кар'єри патронатного працівника в суді (Бельгія, Нідерланди); як помічника судді – державного службовця (Данія, Польща, Франція, Литва); судді-стажера, судді-наукового працівника, відрядженого з

нижчого суду до суду вищої інстанції на певний період (Боснія і Герцеговина, Албанія); змішані моделі з декількома формами служби в судах на посадах за функціями аналогічних до патронатної служби (США, Швейцарія, Словенія, Німеччина, Іспанія, Австрія), на підставі чого з'ясовано позитивний іноземний досвід та виокремлено напрями його впровадження в Україні;

– узагальнення судової практики щодо розгляду судових позовів помічників суддів та додаткових помічників суддів, пов'язаних із порушенням їхніх соціальних, професійних та службових прав: про визнання неправомірною відмову керівника апарату суду про покладення обов'язків додаткового помічника судді, скасування наказу про звільнення помічника судді, поновлення на посаді помічника судді; зобов'язання керівника апарату суду винести наказ, яким покласти на позивача обов'язки додаткового помічника судді; стягнення з Територіального управління Державної судової адміністрації в частині середнього заробітку за час вимушеного прогулу помічника судді тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять науково-теоретичний, практичний інтерес та можуть бути використані в таких напрямках у:

– *нормотворчій діяльності* – для вдосконалення нормативно-правових актів, які регулюють функціонування патронатної служби в судах України;

– *практичній діяльності* – для вдосконалення діяльності помічників суддів, додаткових помічників суддів та наукових консультантів суддів Конституційного Суду України як патронатних працівників в судах України; для удосконалення застосування головами судів, керівниками апаратів судів, судьями процедур, пов'язаних із розвитком кар'єри патронатних працівників;

– *освітньому процесі* – у підготовці лекцій, курсів і практичних занять з адміністративного права, службового права, адміністративного процесуального права, публічного управління, під час створення навчальних програм, підручників, посібників, методичних матеріалів для спеціальностей «Право» із відповідних навчальних дисциплін;

– *наукових дослідженнях* – як основа для подальшого розвитку теоретико-правових підходів до з'ясування сутності та змісту патронатної служби в судах України, аналізу позитивного іноземного досвіду в цій сфері та висвітлення цих положень у наукових публікаціях із відповідної проблематики.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, його основні висновки й рекомендації оприлюднені на 2 науково-практичних конференціях, а саме: «Права людини в контексті актуальних проблем державотворення, правотворення, правоінтерпретації та правореалізації» (м. Дніпро, 10 грудня 2025 року); «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (16 березня 2026 року).

Публікації. Основні результати й положення виконаного дослідження знайшли своє відображення в 7 наукових працях, серед яких 4 наукові статті, опубліковані в юридичних фахових виданнях України, 1 – в науковому закордонному виданні та 2 тези доповідей на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з основної частини (вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків), списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 219 сторінок, з яких основного тексту – 176 сторінок. Список використаних джерел налічує 198 найменувань і займає 22 сторінки. Додаток викладено на двох сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** висвітлено актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами й темами; сформульовано мету та завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію результатів і публікації, структуру роботи.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади забезпечення функціонування патронатної служби в судах України» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі *1.1 «Концептуальний зміст патронатної служби як виду публічної служби в судах України»* виявлено, що в науковій літературі та чинному вітчизняному законодавстві відсутні єдині підходи до визначення змісту, ознак, поняття та вимог до патронатної служби в судах України. Узагальнено ознаки патронатної служби в судах України, виявлено її відмінності від державної служби працівників апаратів судів та роботи за трудовим договором працівників в судах України.

Проаналізовано зміст адміністративних правовідносин за участю працівників патронатної служби в судах України, що виникають у процесі організації, функціонування та проходження служби працівниками патронатної служби в судах. Виокремлено види адміністративних правовідносин за участю працівників патронатної служби в судах України: за функціональним призначенням (кадрові, організаційні, гарантійні, інформаційні, аналітичні); за характером підпорядкування (вертикальні, горизонтальні, діагональні); за змістом (матеріальні, процедурні, процесуальні) та інші.

У підрозділі *1.2 «Нормативно-правова основа та організаційні засади забезпечення функціонування патронатної служби в судах України»* охарактеризовано нормативно-правове регулювання діяльності патронатної служби в судах України як цілеспрямований владно-організаційний вплив норм адміністративного права на суспільні відносини, що виникають за участю

патронатних працівників судів в Україні.

Визначено, що нормативно-правову основу забезпечення функціонування патронатної служби в судах України складають: на міжнародному рівні – концепції та рекомендації щодо роботи помічників суддів та інших працівників, що надають допомогу суддям; на національному рівні - Конституція України; Закони України «Про судоустрій та статус суддів», «Про державну службу», «Про запобігання корупції», Кодекс законів про працю України, Положення про помічника судді, рекомендації та нормативи щодо роботи судів, кадрового, інформаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення судів; акти Ради суддів у вигляді рішень щодо статусу помічників, роз'яснень, рекомендацій щодо діяльності патронатної служби, етичні та організаційні стандарти; на локальному рівні – акти судів: посадові інструкції помічників суддів, правила внутрішнього трудового розпорядку для працівників судів, накази керівника апарату суду; судова практика.

У підрозділі 1.3 *«Тенденції модернізації сучасної доктрини патронатної служби в судових органах України»* виокремлено декілька етапів за період незалежності України становлення вітчизняного законодавства, що регламентувало функціонування посад помічників суддів: 1) початковий етап зародження організаційних основ діяльності помічників суддів (1991–1995 роки); 2) етап інституціоналізації служби помічників суддів (1996–2010 роки), що характеризувався формуванням функціональної моделі суддя-помічник та приналежністю помічників суддів до державної служби; 3) етап професіоналізації та функціонального розширення (2011–2014 роки) пов'язаний із виникненням тенденцій до персоналізації патронатної служби при кожному судді; 4) етап трансформації у патронатну службу (2015–2016 роки) пов'язаний з ухваленням нового Закону України «Про державну службу», що призвело до втрати помічниками суддів статусу держаних службовців; 5) етап нормативної стабілізації та деталізації правового регулювання статусу патронатних працівників в судах України (2017–2021 роки) через ухвалення Положення про помічника судді; 6) сучасний етап переосмислення та пошук нової моделі патронатної служби в судовій системі (2022–2026 роки), що характеризується розвитком концепції сервісного забезпечення правосуддя та функціональної автономії помічників суддів.

Розділ 2 «Правовий статус та організаційне забезпечення діяльності патронатних працівників в судах України» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Адміністративно-правовий статус помічника судді як патронатного працівника»* досліджено правові норми, які визначають вимоги до помічників суддів, процедури призначення кандидатів на посади помічників суддів, критерії щодо особистих і професійних якостей кандидатів, їх відповідність вимогам доброчесності, умови укладення строкового контракту. Проаналізовано професійні та соціальні гарантії помічників суддів як найманих працівників і публічних службовців.

Систематизовано принципи діяльності, права та обов'язки помічників суддів, розглянуто їх особливості. Запропоновано в роботі помічника суддів виокремлювати організаційно-забезпечувальну, аналітично-правову, інформаційно-технічну, комунікаційно-координаційну функції. Розкрито зміст організаційно-службових, професійних, трудових та соціальних прав помічника судді, а також етичних, організаційних, професійно-службових обов'язків. Окреслено особливості стажування помічників суддів та відповідальності помічника судді.

У підрозділі 2.2 *«Особливості правового регулювання діяльності додаткового помічника судді як працівника патронатної служби»* проаналізовано правові норми, що регламентують підстави та порядок призначення на посаду та особливості статусу додаткового помічника судді, процедури зміни цього статусу та звільнення з цієї посади.

Окреслено низку проблемних аспектів правового регулювання статусу додаткового помічника судді, зокрема: відсутність чіткого розмежування статусу, прав та обов'язків основного і додаткового помічників судді; неврегульованість методики визначення навантаження суддів, яка б слугувала підставою для прикріплення за суддею додаткового помічника; відсутність посадових інструкцій для додаткових помічників суддів; невизначеність критеріїв розподілу функціонального навантаження між основним і додатковим помічниками; відсутність методики оцінювання результативності роботи додаткових помічників суддів та їх взаємозв'язку з оплатою праці та інші. Проаналізовано приклади судової практики у справах за позовами помічників та додаткових помічників суддів обумовлені зазначеними недоліками.

У підрозділі 2.3 *«Науковий консультант судді Конституційного Суду України: адміністративно-правовий статус як працівника патронатної служби»* досліджено зміст і засади правового регулювання наукового забезпечення органів правосуддя в Україні, а також форми, методи та види такого забезпечення, правового статусу індивідуальних та колективних суб'єктів наукового супроводження діяльності судів в Україні. Визначено місце та роль наукового консультанта судді Конституційного Суду України у правовідносинах з наукового забезпечення органів правосуддя та адміністративно-правових відносинах, характерних для патронатної служби.

Виконано аналіз нормативно-правових актів, які визначають правовий статус консультантів судів, наукових консультантів судів і суддів, Науково-консультативної ради Верховного Суду та Конституційного Суду України. Досліджено наукові підходи й аналітичні матеріали щодо сучасного стану правового регулювання статусу наукового консультанта як посади патронатної служби, здійснено розмежування його ознак із іншими правовими статусами консультантів державних службовців та членів Науково-консультативної ради. Виокремлено ознаки правового статусу наукового консультанта судді

Конституційного Суду України як патронатного працівника та запропоновано його авторське визначення.

Розділ 3 «Іноземний досвід і напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення патронатної служби в судах України» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Іноземний досвід правового регулювання роботи в судах на посадах, що виконують функції патронатної служби»* розглянуто переваги та недоліки різних моделей правового статусу та забезпечення діяльності помічників суддів, такі як стажування на різних етапах побудови кар'єри у сфері права (Канада, Велика Британія, Німеччина, Фінляндія, Індія); як самостійної професійної кар'єри патронатного працівника в суді (Бельгія, Нідерланди); як помічника судді – державного службовця (Данія, Польща, Франція, Литва); судді-стажери, судді-наукового працівника, відрядженого з нижчого суду до суду вищої інстанції на певний період (Боснія і Герцеговина, Албанія); змішані моделі з декількома формами служби в судах на посадах за функціями аналогічних до патронатної служби (США, Швейцарія, Словенія, Німеччина, Іспанія, Австрія).

Виявлено зміст базових, додаткових та виключних функцій помічників та асистентів суддів в різних іноземних моделях забезпечення діяльності суддів. Виокремлено позитивні іноземні практики правового регулювання та організаційного забезпечення діяльності помічників суддів в різних моделях та запропоновано напрями їх використання в адміністративно-правовому забезпеченні діяльності патронатної служби в Україні.

У підрозділі 3.2 *«Напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення патронатної служби в судах України»* досліджено ключові перспективи розвитку та напрями удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності патронатної служби в судах України. Виокремлено ключові критерії ефективності патронатної служби в судах України.

Зроблено висновок щодо необхідності внесення відповідних змін до Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2024–2029 роки; Закону України «Про судоустрій та статус суддів» та ухвалення окремого Закону України «Про патронатну службу в Україні», підзаконного акта «Положення про патронатну службу в судах України».

ВИСНОВКИ

За результатами виконаного дослідження сформульовано наукові положення та отримано результати, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання розроблення теоретичних положень та науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності патронатної служби в судах України.

1. З'ясовано, що сучасна концептуальна сутність патронатної служби як виду публічної служби в судах України полягає в тому, що вона є особливим, функціонально допоміжним та персоналізованим видом професійної публічної діяльності, спрямованим на організаційне, консультативно-аналітичне, інформаційне та експертне забезпечення діяльності суддів та інших суб'єктів судової влади, яка здійснюється на засадах особистої довіри суддів, строковості, функціональної залежності від патрона, із застосуванням спеціального порядку вступу, проходження та припинення служби.

З'ясовано, що суб'єктний склад адміністративних правовідносин у сфері функціонування патронатної служби охоплює працівників патронатної служби, суддів, керівників апаратів судів, Державну судову адміністрацію України, органи суддівського самоврядування, державні органи, а також інших працівників апаратів судів і учасників судового процесу, з якими патронатні працівники взаємодіють у межах виконання своїх функцій.

Обґрунтовано, що організаційні засади функціонування патронатної служби визначаються особливим порядком добору патронатних працівників, який базується на принципах персональної довіри, строковості перебування на посаді, функціональної залежності від судді-патрона, специфіці взаємодії з іншими працівниками судів та спеціального порядку призначення і звільнення. Організаційне забезпечення патронатної служби в судах України включає кадрове, інформаційне, фінансове, матеріально-технічне та методичне забезпечення діяльності працівників патронатної служби, що здійснюється апаратами судів, органами суддівського самоврядування, Державною судовою адміністрацією України.

2. З'ясовано, що нормативно-правова основа функціонування патронатної служби в судах України є багаторівневою системою правового регулювання, що охоплює міжнародні стандарти, національне законодавство, акти органів суддівського самоврядування та локальні акти судів, спрямовані на забезпечення діяльності працівників патронатної служби у сфері здійснення правосуддя. Правове регулювання діяльності працівників патронатної служби має комплексний характер. Нормативно-правове регулювання патронатної служби в судах України здійснюється шляхом владно-організаційного впливу норм адміністративного, трудового та службового права на суспільні відносини за участю працівників патронатної служби.

Запропоновано ухвалити «Положення про патронатну службу в судах України», в якому врегулювати такі організаційно-правові засади: принципи патронатної служби, засади етичної, доброчесної поведінки та дотримання антикорупційного законодавства; класифікацію посад патронатної служби в судах України, єдині вимоги до кандидатів на ці посади; механізми добору, стажування, професійного розвитку, оцінювання діяльності; створення кадрового резерву та наставництво в патронатній службі; права та обов'язки патронатних службовців; засади взаємодії із державними службовцями та

патронами; розвитку кар'єри; дисциплінарної відповідальності; оплата праці та соціальні гарантії працівників патронатної служби; засади врегулювання службових конфліктів; матеріально-технічного забезпечення патронатних працівників; робочий час та час відпочинку патронатних працівників; порядок припинення патронатної служби, облік стажу публічної служби тощо.

3. Систематизовано етапи історичного розвитку концепції патронатної служби в судах України, що відображають еволюцію підходів до правового регулювання статусу працівників цієї служби: етап зародження організаційних основ діяльності помічників суддів (1991–1995 роки); етап інституційної аналітики служби помічників суддів (1996–2010 роки); етап професіоналізації та функціонального розвитку патронатної служби (2011–2014 роки); етап трансформації служби помічників суддів у патронатну службу (2015–2016 роки); етап нормативної стабільності та системного оформлення патронатної служби (2017–2021 роки); сучасний етап модернізації та переосмислення концепції патронатної служби (2022–2026).

Виявлено, що сучасний етап характеризується активними науковими та практичними дискусіями щодо подальшого розвитку патронатної служби в судах України, критичним переосмисленням чинної моделі через надмірну персональну залежність помічників від суддів-патронів, кадрову нестабільність та недостатній рівень соціальних гарантій.

Основними тенденціями модернізації сучасної доктрини патронатної служби є: поступовий відхід від виключно персоналізованої моделі «суддя-патронатний працівник» та формування концепції професійної спеціалізації судової служби, орієнтованої на забезпечення стабільності кадрового складу, професійності та інституційної спроможності судової системи та зменшення надмірної особистої залежності від судді-патрона; зближення правового статусу патронатних працівників із окремими елементами статусу держаних службовців щодо стабільніших гарантій проходження служби, унормування порядку добору, професійного розвитку, запровадження етичних та антикорупційних стандартів, відповідальності; уніфікація та систематизація законодавства у сфері патронатної служби; вплив європейських стандартів організації судової влади та публічної служби на розвиток патронатної служби в судах України; переосмислення функціонального призначення патронатної служби як елементу сервісного забезпечення правосуддя, інструменту підвищення ефективності здійснення діяльності судді, оптимізації навантаження на суддів та забезпечення якості судового процесу.

4. Запропоновано визначити адміністративно-правовий статус помічника судді як патронатного працівника як врегульований нормами адміністративного, трудового та спеціального законодавства правовий зв'язок із судом, заснований на строковому трудовому договорі, що визначає систему прав, обов'язків, функцій, гарантій, обмежень і видів юридичної відповідальності помічника судді при виконанні ним професійної допоміжної

діяльності з організаційного, аналітичного, інформаційного та комунікаційного забезпечення діяльності судді у сфері здійснення правосуддя на засадах персональної довіри, строковості служби та функціональної залежності від судді-патрона. Конкретизовано дуальну природу адміністративно-правового статусу помічника судді, що поєднує ознаки публічної служби, а також трудової діяльності, яка регулюється Кодексом законів про працю України. Узагальнено особливості проходження служби, переміщення по службі та звільнення помічника судді. Проаналізовано широке коло питань, які оскаржуються помічниками суддів в судах, що пов'язані з незаконним їх звільненням, відшкодуванням моральної шкоди, відновленням на посаді, відмовою в переведенні на посаду допоміжного помічника судді.

Запропоновано напрями організаційно-правового характеру спрямовані на підвищення привабливості професії помічника судді та зниження рівня нестачі фахівців на цих посадах в судах України: розроблення механізму зарахування стажу патронатної служби до стажу державної служби без умови проходження конкурсного відбору на засадах як для осіб, які вперше вступають на державну службу; передбачити законодавчу можливість для помічника судді за його згодою пройти спеціальну перевірку та бути переведеним на вакантні посади державних службовців в судах України; розробити механізм врахування роботи на посаді помічника судді як альтернативу конкурсному відбору на посади державних службовців; ведення резерву та реєстру помічників суддів та кандидатів в помічники суддів тощо.

5. З'ясовано особливості правового регулювання діяльності додаткових помічників суддів як працівників патронатної служби, що полягають у спеціальному, похідному та тимчасовому характері їх адміністративно-правового статусу, який формується під впливом поєднання норм законодавства про судоустрій, трудового законодавства та локальних актів судової влади. Правовий статус додаткового помічника судді є менш визначеним порівняно зі статусом основного помічника судді, що зумовлює виникнення значної кількості практичних проблем у сфері реалізації та захисту його професійних інтересів.

Встановлено, що чинна модель правового регулювання діяльності додаткових помічників суддів суттєво обмежує гарантії стабільності їх професійної діяльності, оскільки вони залишаються не захищеними у випадках кадрових змін щодо судді-патрона, оскільки законодавство не передбачає чітких механізмів їх професійної адаптації, резервного працевлаштування чи перехідного періоду перед звільненням.

Запропоновано низку заходів з удосконалення адміністративно-правового забезпечення статусу та діяльності додаткових помічників суддів: розроблення типових посадових інструкцій для додаткових помічників різних категорій суддів з урахуванням специфіки статусу їх патронів; нормативне визначення критеріїв надання судді додаткового помічника на основі статистичних

показників судового навантаження; запровадження методики оцінювання результативності роботи додаткових помічників суддів та встановлення її зв'язку із системою оплати праці; формування кадрового резерву помічників суддів для забезпечення можливості їх тимчасового або постійного переведення до інших суддів із найбільшим навантаженням; закріплення у штатному розписі судів посади додаткових помічників суддів; встановлення обов'язку роботодавця повідомляти основного та додаткового помічників судді про можливі кадрові зміни щодо судді-патрона не пізніше ніж за два тижні до прогнозованого звільнення; розроблення механізму перерозподілу додаткових помічників між судьями на підставі статистичного аналізу навантаження суддів та інші.

6. Розкрито особливості адміністративно-правового статусу наукового консультанта судді Конституційного Суду України як працівника патронатної служби, що полягають у поєднанні ознак спеціальної науково-аналітичної діяльності у сфері конституційного правосуддя та персоніфікованого характеру патронатної служби, що відрізняє його як від інших суб'єктів наукового забезпечення правосуддя, так і від інших категорій патронатних працівників у судах України.

Виявлено, що особливостями правового статусу наукового консультанта судді Конституційного Суду України є його належність одночасно до сфери патронатної служби та системи наукового забезпечення правосуддя; функціональна спрямованість діяльності наукового консультанта саме на забезпечення здійснення конституційного правосуддя; є штатним працівником патронатної служби, перебуває у трудових правовідносинах із Судом та виконує індивідуалізовані доручення конкретного судді; строковість трудових відносин; залежність від судді-патрона; персоніфікований характер служби; відсутність самостійних владних повноважень; допоміжний зміст діяльності щодо здійснення правосуддя; поєднання елементів трудових і публічно-службових правовідносин.

7. З'ясовано, що досвід окремих країн світу щодо правового регулювання й організаційного забезпечення роботи в судах на посадах, функціонально аналогічних патронатній службі, свідчить про існування різних моделей організації допоміжної професійної діяльності при суддях, які відрізняються за правовим статусом працівників, порядком добору, обсягом повноважень, рівнем самостійності та місцем у системі судової влади. Водночас усі моделі об'єднують спільне функціональне призначення – забезпечення ефективного здійснення правосуддя шляхом надання суддям професійної організаційної, аналітичної та інформаційної допомоги.

Виявлено, що однією з найбільш поширених є модель функціонування помічників суддів як форми професійного стажування та підготовки до юридичної кар'єри. Такий підхід характерний для Канади, Великої Британії, Німеччини, Фінляндії та Індії. У межах цієї моделі діяльність помічника судді

розглядається як тимчасовий етап професійного становлення молодих юристів, що дозволяє отримати практичний досвід у сфері правосуддя, аналізу судової практики та підготовки процесуальних документів. Інша модель передбачає функціонування помічників суддів як самостійної професійної кар'єри в системі судової влади. Такий підхід характерний для Бельгії та Нідерландів. У цих країнах посади помічників суддів мають стабільний професійний характер, передбачають чіткі механізми кар'єрного розвитку, належний рівень соціальних гарантій та спеціалізацію працівників у певних категоріях судових справ. У низці держав ЄС помічники суддів мають статус державних службовців. Така модель функціонує в Данії, Польщі, Франції та Литві. У межах цієї системи працівники апаратів судів проходять конкурсні процедури добору, мають стабільний службовий статус, соціальні гарантії та можливість професійного просування в межах державної служби. Така модель характеризується меншою персоналізацією відносин між суддею та помічником порівняно з патронатною службою. Окремі країни застосовують модель судді-стажера або судді-наукового працівника, який тимчасово відряджається із суду нижчої інстанції до суду вищого рівня. Такий підхід характерний для Боснії і Герцеговини та Албанії. Метою цієї моделі є професійна підготовка майбутніх суддів, поглиблення спеціалізації та забезпечення кадрового резерву судової системи. З'ясовано, що найбільш складними є змішані моделі організації діяльності працівників, функціонально подібних до патронатної служби, які існують у США, Швейцарії, Словенії, Німеччині, Іспанії та Австрії. Такі системи передбачають одночасне існування декількох категорій працівників суду — помічників суддів, судових клерків, референтів, юридичних радників, наукових консультантів та суддів-стажерів. Це дозволяє більш гнучко розподіляти функціональне навантаження та забезпечувати спеціалізацію працівників залежно від складності судових справ.

Виокремлено перспективні напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення патронатної служби в Україні на підставі узагальнення іноземного досвіду: формування професійної моделі кар'єрного розвитку помічників суддів; створення системи кадрового резерву; удосконалення механізмів стажування та професійного навчання; запровадження прозорих критеріїв оцінювання діяльності патронатних працівників; нормативне визначення функціонального розподілу повноважень; забезпечення стабільності правового статусу та соціальних гарантій працівників патронатної служби; використання окремих елементів спеціалізації та процесуальної допомоги суддям без порушення принципу здійснення правосуддя виключно судом.

8. Обґрунтовано, що організаційно-правові заходи підвищення ефективності патронатної служби в судах України повинні базуватися на комплексній модернізації системи адміністративно-правового забезпечення

діяльності патронатних працівників з урахуванням сучасних викликів функціонування судової влади, європейських стандартів публічної служби та потреб забезпечення ефективного здійснення правосуддя.

Виявлено, що одним із базових напрямів удосконалення адміністративно-правового забезпечення патронатної служби є реформування системи добору патронатних працівників. Такий добір повинен ґрунтуватися насамперед на професійних досягненнях, рівні правничої підготовки, професійній етиці та особистих компетентностях кандидатів, а не виключно на суб'єктивній довірі судді-патрона. Для цього доцільним є запровадження конкурсних або змішаних процедур добору за участю кадрових комісій судів чи спеціалізованих структурних підрозділів апарату суду. Важливим елементом підвищення ефективності патронатної служби є створення системи професійного навчання, адаптації, стажування та наставництва патронатних працівників.

Доведено, що суттєве значення для ефективності патронатної служби має забезпечення належного рівня мотивації та професійної стабільності працівників. У зв'язку з цим необхідним є: підвищення рівня оплати праці патронатних працівників; запровадження чітких механізмів професійного і кар'єрного розвитку; удосконалення системи соціальних гарантій; забезпечення можливості довгострокового професійного працевлаштування у судовій системі; запровадження різних рівнів посад помічників суддів; створення кадрового резерву патронатних працівників та інші.

Узагальнено, що модернізація адміністративно-правового забезпечення патронатної служби в судах України повинна бути спрямована на формування професійної, стабільної, незалежної та ефективної системи організаційного забезпечення діяльності суддів, яка поєднуватиме принципи професіоналізму, кадрової стабільності, належного соціального захисту та ефективного управління людськими ресурсами у судовій системі.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковано основні
наукові результати дисертації:*

1. Фещенко Ю. В. Кар'єра помічника судді : проблемні аспекти та шляхи їх розв'язання. *Держава та регіони. Серія : Право.* № 4 (90). 2025. С. 15–23.
2. Фещенко Ю. В. Правові засади статусу додаткового помічника судді та окремі аспекти судового захисту його прав. *Юридичний вісник.* 2025. № 6. С. 135–144.
3. Фещенко Ю. В. Теоретико-правові аспекти співвідношення патронатної та державної служби в системі органів правосуддя України. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2026. № 1. С. 191–195. URL:

https://lsej.org.ua/1_2026/43.pdf.

4. Фещенко Ю. В. Модернізація концепції правового регулювання патронатної служби в органах судової влади України. *Наукові перспективи*. 2026. № 2(68). С. 1426–1441.

5. Feshchenko Yulia. Position of assistant judge: problem aspects of functioning and ways to solution them. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2025. № 6 (74). S. 239–243.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Фещенко Ю. В. Окремі питання проходження патронатної служби в органах судової влади. *Права людини в контексті актуальних проблем державотворення, правотворення, правоінтерпретації та правореалізації* : матеріали Всеукр. науково-практ. конф., присвяч. 77-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини (м. Дніпро, 10 груд. 2025 р.) / упоряд.: канд. юрид. наук, доц. І. А. Сердюк; канд. юрид. наук, доц. Ю. С. Завгородня. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. С. 708–710.

7. Фещенко Ю. В. Сутність кар'єри помічника судді. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали X Міжнар. науково-практ. конф. (м. Дніпро, 16 бер. 2026 р.) : у 2 ч. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2026. С. 306–308.

АНОТАЦІЯ

Фещенко Ю. В. Адміністративно-правове забезпечення діяльності патронатної служби в судах України. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Дніпровський державний університет внутрішніх справ. – м. Дніпро, 2026.

У дисертації здійснено комплексне наукове дослідження адміністративно-правового забезпечення діяльності патронатної служби в судах України, розкрито його особливості, суперечності сучасної концепції, прогалини правового регулювання та невідповідність окремих норм практичним потребам судової системи. Сформульовано напрями вдосконалення цієї сфери.

Досліджено зміст і суб'єктний склад адміністративно-правових відносин за участю патронатних працівників судів, визначено їх види, розкрито теоретичні засади правового статусу працівників патронатної служби та обґрунтовано її дуальну природу як поєднання елементів публічної служби, трудових відносин і персональної службової залежності від патрона.

Систематизовано джерела правового забезпечення діяльності

патронатної служби з урахуванням міжнародного, національного, локального рівнів і судової практики. Охарактеризовано вимоги до помічників суддів, принципи їх діяльності, функції, порядок призначення, проходження стажування, взаємодії із суддями, апаратом суду та учасниками судочинства, а також питання контролю, нагляду й юридичної відповідальності.

Виконано історико-правовий аналіз розвитку концепції патронатної служби в період незалежності України та виокремлено основні етапи формування законодавства у цій сфері. Встановлено фрагментарність чинної нормативної бази, відсутність єдиного закону про патронатну службу та недостатню врегульованість професійних і соціальних гарантій помічників суддів, додаткових помічників суддів і наукових консультантів суддів Конституційного Суду України. Наголошено, що ці прогалини знижують привабливість роботи в патронатній службі та спричиняють кадровий дефіцит.

Досліджено іноземний досвід організаційно-правового забезпечення діяльності судових помічників, які виконують правові, аналітичні, організаційні й документальні функції. Визначено переваги та недоліки закордонних моделей і виокремлено позитивні практики, придатні для використання в Україні.

Обґрунтовано необхідність відображення напрямів удосконалення патронатної служби у Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2024–2029 роки. Запропоновано внести зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» шляхом доповнення Розділу XI Главою 3-1 «Патронатна служба в судах», де мають бути врегульовані питання відбору, повноважень, відповідальності, взаємодії, переведення і звільнення патронатних працівників.

Зроблено висновок про доцільність розроблення Закону України «Про патронатну службу в Україні», Положення про патронатну службу в судах України та типових посадових інструкцій патронатних працівників в судах України. Сучасна модель має трансформуватися в модернізовану систему, здатну забезпечити ефективність діяльності патронатної служби, професійний розвиток її працівників, реалізацію соціальних гарантій і сталий правовий зв'язок із судом за пуловою системою організації її роботи.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, патронатна служба, державна служба, публічна служба, помічник судді, додатковий помічник судді, патрон, суддя, суд, судові органи, науковий консультант, працівник патронатної служби, органи правосуддя, органи судової влади.

SUMMARY

Feshchenko Yu. V. Administrative and Legal Support for the Activities of the Patronage Service in the Courts of Ukraine. – *On the rights of the manuscript.*

Dissertation for the degree of candidate of legal sciences in the specialty 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, 2026.

The dissertation presents a comprehensive scholarly study of the administrative and legal support for the functioning of the patronage service in the courts of Ukraine. It reveals its specific features, the contradictions of the current concept, gaps in legal regulation, and the inconsistency of certain norms with the practical needs of the judicial system. The directions for improving this sphere have been formulated.

The content and subject composition of administrative and legal relations involving patronage employees of courts have been examined, their types have been identified, the theoretical foundations of the legal status of patronage service employees have been disclosed, and its dual nature has been substantiated as a combination of elements of public service, labour relations, and personal official dependence on the patron.

The sources of legal support for the activities of the patronage service have been systematised with regard to the international, national, and local levels, as well as judicial practice. The requirements for judicial assistants, the principles of their activity, functions, appointment procedure, internship, interaction with judges, court staff and participants in judicial proceedings, as well as issues of control, supervision, and legal liability have been characterised.

A historical and legal analysis of the development of the concept of the patronage service during the period of Ukraine's independence has been carried out, and the main stages of the formation of legislation in this sphere have been identified. The fragmented nature of the current regulatory framework, the absence of a unified law on the patronage service, and the insufficient regulation of professional and social guarantees for judicial assistants, additional judicial assistants, and academic consultants to judges of the Constitutional Court of Ukraine have been established. It is emphasised that these gaps reduce the attractiveness of work in the patronage service and cause staff shortages.

Foreign experience in the organisational and legal support for the activities of judicial assistants performing legal, analytical, organisational, and documentary functions has been studied. The advantages and disadvantages of foreign models have been identified, and positive practices suitable for implementation in Ukraine have been singled out.

The necessity of reflecting the directions for improving the patronage service

in the Strategy for the Development of the Justice System and Constitutional Judiciary for 2024–2029 has been substantiated. It is proposed to amend the Law of Ukraine “On the Judiciary and the Status of Judges” by supplementing Section XI with Chapter 3-1 “Patronage Service in Courts”, which should regulate issues of selection, powers, responsibility, interaction, transfer, and dismissal of patronage employees.

The dissertation concludes that it is advisable to develop the Law of Ukraine “On the Patronage Service in Ukraine”, the Regulation on the Patronage Service in the Courts of Ukraine, and standard job descriptions for patronage employees in the courts of Ukraine. The current model should be transformed into a modernised system capable of ensuring the effectiveness of the patronage service, the professional development of its employees, the implementation of social guarantees, and a stable legal connection with the court under a pool-based system of organising its work.

Keywords: *administrative and legal support, patronage service, civil service, public service, judicial assistant, additional judicial assistant, patron judge, judge, court, judicial bodies, scientific consultant, patronage service employee, bodies of justice, judicial authorities.*